

Forum navale

*Skrifter utgívna av
Sjöhistoriska Samfundet
Nr 32*

Sjöhistoriska Samfundet

- . . . har som målsättning att bidra till utforskandet av sjöhistorien, i första hand den svenska, i alla dess sammanhang och former*
- . . . utger tidskriften Forum navale samt dessutom i mån av medel separata skrifter*
- . . . anordnar sammankomster för medlemmarna med föredrag i sjöhistoriska ämnen*

Samfundets adress är: Fack 24, 104 50 Stockholm 80. Postgiro: 15 65 19-1. (Årsavg. f. n. kr. 40:–.)

Samfundets medlemmar kan under ovan angiven adress till nedsatta priser, angivna nedan, beställa följande skrifter: »Forum navale» nr 1 t. o. m. 17 (3:– per st.), 18 och dubbelnr 19–20 (6:– per st.), »Skeppshövdingar vid örlogsflottan under 1500-talet» av Hjalmar Börjeson och Georg Hafström (4:–) samt »Svensk sjöhistorisk litteratur 1800–1943» av Uno Willers (10:–).

Manuskript till Forum navale sändes under adress: förste arkivarie Lennart Rosell, Sjöhistoriska Samfundet, Fack 24, 104 50 Stockholm 80.

Forum navale

*Skríftir utgívna av
Sjöhístoríska Samfundet
Nr 32*

Utg. med stöd av Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet.

ÖSTERVÅLA 1978
TOFTERS TRYCKERI AB

Innehåll

<i>Frits Hammer Kjølse</i> , Barrington's svenske og danske togter til Østen	5
--	---

Barrington's svenske og danske togter til Østen

Af Kontreadmiral Frits Hammer Kjølsten

Paa rigsarkivet i København findes en samling aktpakker, som belyser englænderen *Charles Barrington's* mærkelige løbebane, akter som tilsyneladende har ligget uforstyrret dør igennem aar.

De omfatter journaler, regnskabsbøger og andre papirer omhandlende hans liv i Ostindien, og hans togt til Madagascar med det Dansk Vestindisk-Guinesiske Compagnis fregatskib GREVINDEN AF LAURWIGEN for at indkøbe slaver til de Dansk-Vestindiske øer i aarene 1737 til 1739. Barrington havde tidligere haft ansættelse i det britiske East-India Company, som han imidlertid fik sin afsked fra 1729 for senere at søge at etablere et engelsk-svensk handelsforetagende i Ostindien, hvorfra han tog flugten til Danmark.

De ældste brevskaber er let læselige, fint prentet paa pergament, hvori- mod de senere papirer skrevet paa forskellige sprog er betydelig sværere at tyde.

Barrington har været en baade dygtig og initiativrig eventyrer og et ægte barn af sit aarhundrede, noget i stil med landsmanden Norcross, der i 1758 endte sine dage i kastellet i København og danskeren Kong Jørgensen af Island fra 1809, der døde som straffefange i Australien,* og hans skæbne kan maaske have en vis interesse at stifte bekendtskab med.

Af ovennævnte aktpakker fremgaar, at Barrington fik sin afsked paa graat papir efter en retslig undersøgelse fra East-India Company's tjeneste og blev hjemkaldt, samtidig med at han blev afskediget som "Alderman" (Raadsherre) i Madraspatnam (Madras), som var det engelske kompagnis hovedsæde i Indien. Aarsagen angives at være at han nægtede at parere ordre og lade sig forflytte til Sumatra, foruden at han paa forskellig vis gav sine omgivelser et daarligt eksempel.

* "Berlingske Tidende" 13.3.1973 og "Vestkysten" 20.3.1974

Barrington maa have tjent godt ude i Indien, idet han sammen med et par landsmænd i 1732 kunne købe en ostindienfarer, som de gav navnet ULRICA ELEONORA og med den sejlede fra England til Gøteborg, hvor det lykkedes ham at skaffe sig et svensk pas og dermed formelt gardere sig mod den engelske konges forbud mod at englændere gik i fremmede kompagniers tjeneste. Under megen hemmelighedsfuldhed indtog skibet her en last af klæde, stangjern og tovværk m. m. som skulle medtages paa et handelstogt til Ostindien.

Svenskeren kaptajn von Utfall blev fører af skibet med englænderen Widdrington som en slags 2' skibsfører og supercargo nr. 2, mens Barrington var selvskreven til at være 1' supercargo og to andre englændere var 3' og 4' supercargo.

Den 9. februar 1733 stak ULRICA ELEONORA til søs og tog routen som almindeligt dengang nord om Skotland for derefter at staa sydpaa og anløbe Cadix, hvor 50.000 dollars skulle hentes, inden sejladsen fortsatte syd om Afrika til Porto Nova paa Koromandelkysten, som Barrington kendte fra sit tidligere ophold i Indien. Paa vejen anløb skibet de Kap Verdiske Øer for vand, men hverken her eller i Cadix kom mandskabet i land paa grund af togtets hemmelige karakter.

Den lange sørejse rundt Kap Det Gode Haab, som man naaede i juli maaned, var med datidens sejlskibe altid farlig og her særlig vanskelig paa grund af sygdom ombord og daarlig proviantering, hvortil kom de udviklede kommandoforhold med to skippere af forskellig nationalitet og iøvrigt udygtige styrmænd, hvilket alt i forening udviklede sig saa alvorligt, at befalingsmændene til stadighed maatte gaa bevæbnet med pistoler. Det kulminerede, da man efter et skibsraad maatte spærre den koleriske Widdrington inde i sin kahyt og sætte bevæbnede vagter udenfor, hvorfra han rasende og brølende, men dog uden held, forsøgte at ophidse mandskabet til mytteri.

Endelig den 1. september 1733 naaede ULRICA ELEONORA Ostindien og kunne ankre paa Porto Novo's red. Denne handelsby paa Forindiens østkyst havde oprindelig været portugisisk, men regeredes nu af en indisk guvernør til hvem der skulle erlægges told og var nu en slags frihandelsstad med livlig handel udadtil med ostindiske varer. Sydfor byen laa den danske besiddelse Trankebar og nordenfor det franske Pondichéry og et hollandsk faktori, nordligst paa Koromandelkysten havde englænderne deres vigtigste besiddelse i Østen Madras med fortet St. George.

I Porto Nova blev der nu oprettet et svensk faktori, hvor en del af ski-

bets last blev oplagt med Barrington som bestyrer og nogle af besætningen som hjælpere for at indlede handelen, medens ULRICA ELEONORA ledede og stod nordpaa langs kysten for at afsætte resten af varerne, efter at skibets mandskab var suppleret med indfødte, da flere af folkene havde benyttet lejligheden til at rømme.

Ankomsten af skibet og oprettelsen af det svenske faktori i Porto Novo spredtes hurtigt langs kysten, og englænderne var ikke længe om at tage modforholdsregler, idet de forbød al handel med de fremmede, hvad franskmændene i Pondichéry ogsaa gjorde, og trods Barrington's protest udpegede regeringen en af Porto Novo's største købmænd til at have eneforhandlingsret med faktoriet. Forhandlingerne herom blev imidlertid hurtigt afbrudt, da en forenet engelsk-fransk militærstyrke landsattes i Porto Novo i oktober, besatte faktoriet, arresterede de derværende af skibets mandskab, samt beslaglagde vaaben og største parten af varerne, som sendtes op til Madras.

Forinden var det dog lykkedes Barrington i sidste øjeblik at flygte ud af byen, men englænderne havde dog skaffet sig uomtvistelige beviser paa, at det "svenske" faktori dækkede over engelske interesser. Stadig med det svenske flag vajende blev her kun en læge og et par mand tilbage, medens englænderne foranstaltede en omfattende eftersøgning efter den flygtede Barrington, som blev truet med "evigt fængsel."

Ogsaa det danske gouvernement i Trankebar blev forespurgt, men her kunne man svare, at ganske vist havde englænderen anmodet om asyl, men var blevet afvist. Det maa dog alligevel være lykkedes ham at slippe ind til Trankebar, thi det hed sig, at en dansker der havde skjult ham i sin have, hvor der var gravet et hul til ham, og baade han og hans faa ledsagere slap heldig ombord paa den danske ostindienfarer FRIDERICUS QUARTUS, som afsejlede for hjemgaende i januar 1735.

Under alt dette var ULRICA ELEONORA staaet nordpaa langs Indiens østkyst for at afsætte varer og tage returgods ombord, men da skibet i december 1733 var naaet op til Ganges i Bengalen, naaede oplysningerne om katastrofen i Porto Novo kaptajn Utfall, som skyndsomst provianterede og supplerede sit mandskab med indfødte og derpaa sejlede sydpaa igen. Efter flere skærmydsler med hinduer paa kysten og efter lykkelig at have klareret en kamp med engelske og franske skibe, som krydsede udfor Porto Novo, naaede ULRICA ELEONORA vel i havn. Her blev resten af varebeholdningen fra faktoriet taget ombord, som derefter blev nedlagt, hvorpaa skibet afsejlede til Sverige.

Som det fremgaar af en svensk beretning kom det hertil 4. februar 1735 efter "en mycket kringsvärmande och utstående store widervärdigheter och farligheter" og med et vinterophold paa den franske ø St. Mauritius, hvor kaptajnen benyttede lejligheden til indkøb af 438 elefanttænder. I juni 1735 paa et tidspunkt, da Barrington endnu ikke var naaet tilbage med FREDERICUS QUARTUS, blev der afholdt auktion over den kostbare ladning, som indbragte den betydelige sum af 850.000 Rdl. sølv.

Næste gang vi hører om Barrington er fra København i begyndelsen af 1737, hvor han efter alt at dømme har faaet sit gode provenu udbetalt efter auktionen fra ULRICA ELEONORA. Her fører han nemlig forhandlinger med det Dansk Vestindisk-Guinesiske Compagni om at overtage en plantage paa St. Croix, en ø som Danmark lige havde købt af Frankrig, samt at chartre et af kompagniets skibe for at foretage en rejse til Madagascar, hvor Barrington mente, at der var mange slaver at købe, som kunne transporteres til de Dansk Vestindiske øer, hvor han kunne anvende nogle til sin egen plantage paa St. Croix og sælge resten.

Til trods for Barrington's noget tvivlsomme renommé, gik Compagniet efter nogen betænkning ind paa projektet, tilskyndet hertil af hans dristige og overbevisende ideer, samt af hans gode økonomi. Overenskomsten gik ud paa, at englænderen skulle overtage en plantage paa det tyndt befolkede St. Croix og chartre Compagniets fregatskib GREVINDEN AF LAURWIGEN, paa 360 ts. og 16 kanoner, et skib der tidligere flere gange havdet været paa Guineakysten efter slaver, mod en afgift paa 800 Rdl. pr. mand, samt betale den del af ladningen, der skulle indkøbes slaver for og endvidere lønne de folk, som han selv ønskede at medtage, medens Compagniet skulle bemane skibet med resten af mandskabet og proviantere det for 12 maaneder.

Barrington stillede med ialt 23 mand, deriblandt en Mr. Bruce der skulle fungere som »underkaptajn« og en skotsk styrmand, to engelske kirurger, samt en supercargo, der var dansk. Compagniet stillede skibsføreren Nicolaj Holst, en dygtig, robust sømand, tre danske styrmænd samt 40 søfolk. Desværre viste det sig hurtigt, at Compagniets styrmænd ikke var særlig udsøgte folk, tværtimod ligesom ordningen med besætningen med forskellige sprog under hver sin leder ogsaa her viste sig højst uheldig.

Compagniet havde aldrig før besejlet Madagascar, og ingen ombord havde nogensomhelst kendskab til forholdene paa denne eksotiske ø, kun huskede man, at den svenske Kong Karl XII havde gjort et fantastisk forsøg i sin tid paa at etablere et samarbejde med et piratsamfund der.

Den 8. juni 1737 kom skibet afsted og efter et kort ophold paa Orkney-øerne stod det sydpaa. Nu meldte vanskelighederne sig hurtigt, vandtønderne lækkede, sygdomme bredte sig blandt mandskabet, og styrmændene viste sig baade drikkældige og saa udygtige, at Barrington, som aabenbart forstod sig paa navigation, gang paa gang maatte korrigere deres observationer, hvilket selvfølgelig gav anledning til kompetencestridigheder. Da to af de danske styrmænd efter et voldsomt drikkeri ogsaa satte sig op mod kaptajnen, gav dette anledning til saa store tumulter, at den ene maatte belægges med arrest i sin kahyt, og da et par af de andre ligefrem opmuntrede til mytteri ved at forsøge at uddele vaaben til mandskabet, maatte kaptajn Holst anløbe de Kap Verdiske Øer for at søge hjælp hos den portugisiske guvernør.

Hen i august kunne rejsen fortsætte, og efter c. 4 maaneders sejlads naaede skibet Kap Det gode Haab, hvor hollænderne efter store vanskeligheder indvilgede i at reparere skibstønderne og udlevere proviant, saa rejsen kunne genoptages. Forholdene ombord blev imidlertid ikke lettere, tværtimod thi under et mægtigt gilde for at fejre kongens fødselsdag, truede en af styrmændene med at kaste kaptajn Holst overbord efter at have udslynget de værste beskyldninger imod ham. Man forstaar, at det saaledes var paa høje tid, at GREVINDEN AF LAURWIGEN ved juletid 1737 kunne ankre op paa Madagascars vestkyst ved Morandaflodens udløb paa en plads kaldet Young Owl, og det siger lidt om det totale ukendskab til denne øs geografi, at det var en ankerplads anvist af en tilfældig fisker i en kano, som de havde haft kontakt med udfør kysten og som talte lidt engelsk.

Efter at forbindelse var etableret med de indfødte i land indledtes en byttehandel, hvorefter Barrington etablerede et faktori paa stranden og udlosede en del af skibets varer hertil. Dernæst skabtes kontakt med den lokale høvding Kong Rangeta, som havde sin residens inde i landet, hvortil en af de engelske læger blev sendt for at forhandle. Da han vendte tilbage kunne han meddele, at kongen var meget villig til at handle og især ønskede flintebøsser og krudt, da han var indviklet i forskellige krige.

I begyndelsen af januar kom Rangeta med stort følge ned til kysten og blev modtaget der med megen honnør af Barrington, som var ledsaget af en æresvagt i røde uniformer, medens trommer rørtes og kanonsalut blev affyret fra skibet till kongens store fornøjelse. Saa begyndte forhandlingerne under udskænkning af vin og ikke mindre end 200 flasker brændevin. Alligevel var der visse vanskeligheder med at blive enige om priserne, som efter nogle dages tingen frem og tilbage dog kunne fastsættes, saaledes at

prisen for en mandsslave blev en flintebøsse med 3 potter krudt, og noget mindre for en kvinde, pige eller dreng.

I bytte for ris skulle europæerne betale med spejle, sakse eller lignende. Efter at kongen til sidst havde lovet at levere 600 slaver i løbet af kort tid, drog han bort for at fortsætte sine krige. Medens en del af risen ret hurtigt blev leveret og lastet ombord, laa det tungere med leverancen af slaver, og man modtog ombord ialt kun 42 slaver af de lovede 600. De infødte blev mere og mere uefterrettelige i opfyldelsen af overenskomsten, og da det forlød at en større hær forsamledes inde i landet for at angribe faktoret, turde Barrington ikke lade sine varer blive i land, men lod dem transportere ombord. Kaptajn Holst lod i stigende grad sin utaalmodighed komme til orde over at ligge og vente og næsten ingen slaver at faa, medens skibsbunden tog skade af pæleorm samtidig med at vandtønderne igen lakkede, og han besluttede derfor at gaa under sejl og søge en bedre handelsplads andet steds paa kysten. Den 31. januar lettede skibet for at staa nordpaa og samtidig saas røgen stige op fra det nu tømte faktori, som de indfødte havde stukket i brand.

I samfulde fem uger sejlede man nordpaa langs kysten af denne vældige ø for at søge en god anker og handelsplads, som først blev fundet ved udløbet af den store flod Combetocha paa Madagascars nordvest kyst, hvor der ankredes paa en plads ved navn Bahana, hvorfra man kunne faa forbindelse med den herskende potentat, der boende en halv snes mil inde i landet, regerende over Maravoi riget.

Disse vigtige oplysninger stammede fra en indfødt, der talte portugisisk, og som nu ledsagede Holst og Barrington paa en rejse op til kongens residens, hvor de under et 14 dages ophold fik løfte om masser af slaver foruden tilladelse til, som ved Young Owl, at bygge et faktori paa land og handle med stedets indbyggere. Da de vendte tilbage til skibet havde forholdene her udviklet sig højst uheldig, idet l'stjyrmand var død, og den ganske samvittighedsløse 2'stjyrmand havde indtaget hans plads, og værst af alt planlagt at bemægtige sig skibet og sejle bort med det.

Da Holst opdagede dette, lod han manden slutte i jern og hans tre sammensvorne arrestere og føre i land, da man ikke turde have dem ombord. Med slaveleveringerne gik det trods løfterne ogsaa her sendrægtigt, og et rygte ville vide, at grunden hertil var at smaaopper grasserede i landet.

Barrington fandt, at det klogeste nu ville være selv atter at rejse op til kongens residens for at undersøge dette, men en hel maaned forløb inden han vendte tilbage. Det havde sine specielle grunde, for ganske vist kom

han tilbage dog uden slaver, men derimod havde han vundet en sort, skøn prinsesse, Kongens datter og agtede nu at bosætte sig sammen med hende i faktoriet. Desuden udkastede han eventyrlige planer om slavekøb andre steder i landet, men alt dette fantasteri mødte nu total afvisning fra Holst, som realistisk henviste til de mange syge, den svigtende proviantbeholdning og de gnavende pæleorme i skibsbunden.

Barrington saa kun en udvej – at hente sin prinsesse og de mulige slaver i Maravoi og begav sig paany paa vej dertil, medens kaptajnen med stigende utaalmodighed ventede hans tilbagekomst. Den blev unægtelig sat paa en haard prøve, thi endnu 3 maaneder efter var der intet livstegn fra den forelskede englænder, hvorefter kaptajnen efter et skibsraad besluttede at sende Barrington et ultimatum, gaaende ud paa at hørte man intet fra ham inden for kort tid, ville varerne blive taget ombord fra faktoriet, hvorefter skibet ville forlade Madagascar, medtagende de af mandskabet som ønskede det.

Denna kategoriske besked blev sendt til Barrington med en af de engelske læger, medens skibet sejlede ud og ankrede op udenfor flodmundingen for at sikre sig mod overrumplingsforsøg. Naturligvis fremkaldte dette budskab voldsomme protester forenet med gyldne løfter fra Barrington's side, men Holst fastholdt sit standpunkt og indskrænkede sig kun til at sende nogle af englændernes ejendele i land; som sidste paatrykningsmiddel forsøgte denne at give det udseende af, at han og hans ledsagere var blevet saa syge, at de ikke taalte at komme ombord. Da der derefter ikke hørtes mere fra dem, og der ej heller kom flere slaver, traf Holst i overensstemmelse med et nyt skibsraad sin beslutning. Den 11. juni 1738 lettede GREVINDEN AF LAURWIGEN og forlod Madagascar med sin ris last og de 42 slaver, efterladende Barrington, hans skotske styrmand og de to engelske kirurger foruden de arresterede danske til deres skæbne tilbage paa øen. Fra Barrington eller nogle af de andre tilbageblevne, hørte man siden aldrig noget, og man maa formode, at de har endt deres liv paa Madagascar, fjernt fra hjemlandet.

Hvad GREVINDEN AF LAURWIGEN angaar, saa fortsatte den sin jagt paa slaver, nu paa Mozambique kysten, dog uden held, og ved en grundstødning blev skibet beskadiget saa alvorligt, at det meste af Barrington's varer og penge maatte anvendes for at udbedre skaderne ved den portugisiske guvernørs hjælp. Først i slutningen af september kunne kursen sættes sydpaa mod Cape, efter at de sidste af Barrington's englændere var gaaet i land. Her mødte skibet et saa stormfuldt vejr, saa det i ugevis

maatte ligge underdrejet, mens mandskabet pumpede dag og nat for at holde det læns og ikke mindst de ulykkelige slaver led ubeskriveligt. Kaptajn Holst saa sig tvungen til at opgive sine planer om at gaa ind till Cape Town, men fortsatte i stedet til øen St. Helena, hvor skibet d. 20 december ankrede og søgte lægehjælp.

Derefter fortsatte skibet rejsen uden flere uheld til Vestindien, saa det i februar 1739 kunne ankre paa St. Thomas red, de 21 slaver, som havde overlevet de utrolige strabadser, solgtes ved auktion og indbragte 2480 Rdl., hvorefter den danske supercargo rejste hjem til København for at aflægge rapport, medens GREVINDEN AF LAURWIGEN omsider kunne sejle til Danmark og ankom til København after to aars fravær i august 1739.

Paa basis af supercargo' ens beretning som tilsyneladende stadig vurderede en handel paa Madagascar positivt, gik kaptajn Holst atter ud paa togt hertil med fregatten i 1747 for paany at prøve lykken, som dog ogsaa denne gang svigtede, idet GREVINDEN AF LAURWIGEN allerede paa udturen strandede paa Hollands kyst og blev slaaet totalt til vrage med stort tab af menneskeliv.

Efter disse erfaringer og fejlslagne forhaabninger, endte alle danske forsøg paa senere at drive handel paa Madagascar ude i det Indiske Ocean.

Kilder:

Rigsarkivet, København

1. *Kopier af retsdokumenterne vedk. Charles Barrington's afskedigelse af det engelske ostindiske kompagnis tjeneste og fjernelse fra posten som Alderman i Madraspatnam. 1729 sept-nov. 6 verific kopier paa pergament.*
2. *Vestind. - guin. Komp. 219. Charles Barringtons med "Grevinden af Laurwigen" hjemførte arkiv I. 1737-1738.*
3. *Vestind. - guin. Komp. 220. Charles Barringtons med "Grevinden af Laurwigen" hjemførte arkiv II. 1737-1738.*
4. *Vestind. - guin. Komp. 221. Charles Barringtons med "Grevinden af Laurwigen" hjemførte arkiv III. 1725-1738.*
5. *Vestind. - guin. Komp. 218. Dokumenter vedk. Charles Barringtons ekspedition til Madagaskar med "Grevinden af Laurwigen". 1737-1742.*

FÖRENINGEN
SVERIGES
SJÖFARTSMUSEUM

I STOCKHOLM

stöder
Sjöhistoriska
museets
verksamhet

STÖD FÖRENINGEN
GENOM ATT
GÅ IN SOM MEDLEM

TELEFON 08/22 39 80
Djurgårdsbrunnsvägen 24
115 27 STOCKHOLM
POSTGIRO 15 46 10-0

SJÖHISTORISKA SAMFUNDETS STYRELSE

Ledamöter
av Samfun-
dets råd

Viceamiral Einar Blidberg, Bromma, ordförande
Krigsarkivarie Bertil Broomé, Stockholm, vice ordförande,
Förste arkivarie Lennart Rosell, Danderyd, sekreterare och redaktör för
samfundets skriftserie,
Bankkamrer Fritz Englund, Solna, skattmästare,
Överbibliotekarie Wilhelm Odelberg, Stockholm,
Professor Martin Olsson, Stockholm
Marindirektör Gunnar Schoerner, Stockholm,
Rektor Åke Stille, Uppsala,

Redaktör Ebbe Aspegren, Stockholm,
Professor Gösta Berg, Stockholm,
Landsarkivarie Lars O. Berg, Uppsala,
Professor Oscar Bjurling, Lund,
Byråchef Gillis Claus, Stockholm,
Redaktör Jan Magnus Fahlström, Stockholm,
Kommendörkapten Georg Hafström, Saltsjöbaden,
Kommendörkapten Allan Kull, Stockholm,
Professor Börje Kullenberg, Göteborg,
Museidirektör Per Lundström, Stockholm,
Förste arkivarie Elsa Nordström, Stockholm,
Kommendörkapten Stig Notini, Göteborg,
Konteramiral Hans C:son Uggla, Stockholm,
Generalkonsul Henry Wallenberg, Stockholm.

Innehåll

<i>Frits Hammer Kjølse</i> , Barrington's svenske og danske togter til Østen	5
--	---

ÖSTERVÅLA 1978
TOFTERS TRYCKERI AB